

Тенденції зміни ролі сил і засобів у проведенні міжнародних миротворчих операцій

Володимир Троцько,

кандидат військових наук,

старший науковий співробітник

Національного науково-дослідного центру
оборонних технологій і воєнної безпеки України

Сергій Акулов,

старший викладач кафедри спеціальних операцій

Національної академії внутрішніх справ України

Лариса Троцько,

науковий співробітник

Національного науково-дослідного центру
оборонних технологій і воєнної безпеки України

Автори пропонують власний підхід до розуміння суті міжнародних миротворчих операцій, який, на їхню думку, дозволить визначити сучасні тенденції, що характеризують роль сил і засобів у таких акціях.

Міжнародні миротворчі операції (ММО) як явище міжнародної політики стали практикуватися після 1945 року – року створення Організації Об'єднаних Націй. В історичних вимірах цей термін виявився не таким тривалим, щоби дослідники змогли остаточно визначитись з оцінкою цього досить специфічного виду врегулювання воєнно-політичних конфліктів. Такий висновок можна зробити, проаналізувавши праці як українських, так і зарубіжних авторів. Дехто з дослідників акцентує увагу на військовій спрямованості ММО, позаяк участь збройних формувань у них значно, а часто й вирішально впливає на результат [1; 2; 3]. Дехто вважає, що політичні наслідки таких операцій значно важливіші, бо від політичного примирення сторін залежить результат всієї ММО [4].

В цій ситуації важливо визначити сучасні тенденції застосування сил і засобів, які використовуються в міжнародних миротворчих операціях.

Розглядаючи ММО 1948 – 2004 років [5; 6; 7; 8] і особливо операції з підтримання миру (ОПМ), можна виокремити принаймні три складові, що

**Тенденції зміни ролі сил і засобів
у проведенні міжнародних миротворчих операцій**

Володимир Троцько, Сергій Акулов, Людмила Троцько

відігравали в них ключову роль.

По-перше, це складова, що характеризує політичну волю міжнародної спільноти, окремих держав, регіональних організацій, сторін конфлікту та інших політичних суб'єктів, спрямовану на залагодження воєнно-політичного конфлікту. Вона безпосередньо пов'язана з реалізацією окремими державами своїх національних інтересів в регіонах, де спалахують такі конфлікти. Для міжнародної спільноти виникнення воєнно-політичного конфлікту (та й навіть масовий геноцид) ще не є підставою для автоматичного втручання. Навіть прохання однієї зі сторін конфлікту до ООН не означає, що ММО, а тим більше ОПМ, будуть проведені в необхідному місці і в необхідний час. Політичні рішення Ради Безпеки ООН мають забезпечуватися військовою і ресурсною підтримкою держав – членів цієї організації. Без такого рішення ММО взагалі неможливі. Через це політичну складову можна вважати визначальною.

По-друге, складовою, що визначає суть ММО, є її військова складова. Це військові підрозділи, військові спостерігачі, підрозділи поліції та інші формування, спроможні забезпечити безпеку окремих районів і виконувати завдання, визначені мандатом ООН, у тому числі й примусові заходи та військові акції проти сторін конфлікту. Наявність військової складової обумовлена діями озброєних сторін воєнно-політичного конфлікту. Виконання завдань в ММО для військових підрозділів значно відрізняється від виконання завдань під час ведення війни. Як показав порівняльний аналіз [9], принципи, розроблені військовими стратегами [10], „не спрацьовують” під час проведення ММО.

Третя складова ММО – ресурсна. Вона характеризує здатність забезпечувати ММО фінансово і матеріально. Адже крім забезпечення військових контингентів висуваються й інші завдання, що вимагають ресурсного забезпечення (продовольча, медична та інші види допомоги населенню). Практика проведення ММО свідчить, що недостатність ресурсного забезпечення часто призводить до відмови від подальшого її проведення.

Ці три складові є базовими. Без наявності хоча б однієї з них ММО неможливі.

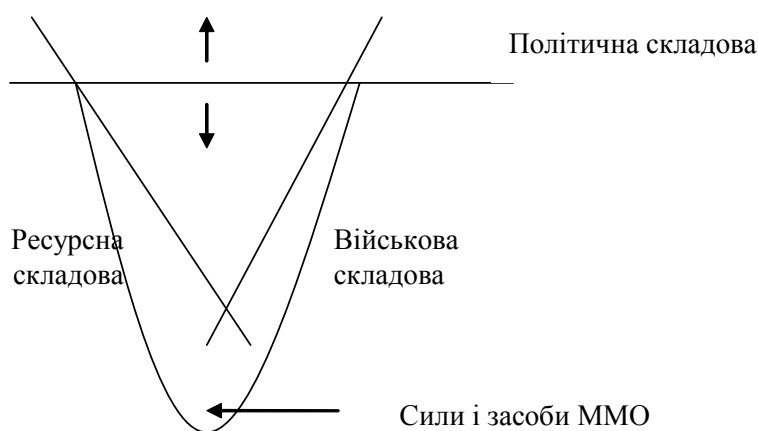
Схематично ММО можна подати у вигляді трикутника (див. **схему**).

На **схемі** кожна сторона трикутника позначає одну складову. Ресурсна і військова складові – це сили і засоби ММО. Чим довші відповідні сторони трикутника, тим більша кількість сил і засобів застосовується в операції. Політична складова (сторона трикутника) може переміщуватися в трикутнику, задаючи в такий спосіб більшу чи меншу кількість сил і засобів, задіяних для проведення ММО. Причому сторона, що визначає політичну складову, може переміщуватися (стрілки демонструють саме це) чи змінювати кут повороту; одночасне переміщення і зміна кута повороту також допускається. Таке переміщення визначає залежність

військової і ресурсної складових від політичної складової саме під час проведення ММО, що докорінно відрізняється від військових операцій, де саме військова складова визначає успіх чи неуспіх військових операцій (особливо коли війна ведеться з рішучими цілями). Від неї залежить і подальше формування політики та ресурсне забезпечення.

Схема

Схематичне зображення суті міжнародних миротворчих операцій

Військова і ресурсна складові формують сили і засоби ММО не тільки для ОПМ, але й для політичних операцій ООН. Решта складових ММО не є базовими для проведення операцій. Такі з них, як правова і цивільна, залежать від трьох базових.

Перші миротворчі операції ООН проводилися за наведеною схемою. Значний вплив на обсяг операцій, їх характер і тривалість чинило глобальне протистояння СРСР і США (саме воно формувало зміст політичної складової). Наймасштабнішою ММО періоду „холодної війни” була операція в Конго (UNSCO) в 1960 – 1965 роках [6]. Під час її проведення виявилися такі основні ознаки політики (умовно її можна назвати політикою „виснаження” воєнно-політичного конфлікту) застосування сил і засобів:

³⁵₁₇ концентрація військових, дипломатичних, посередницьких та інших зусиль на проблемі врегулювання на етапах після виникнення військового протистояння;

³⁵₁₇ поступове нарощування військових сил і засобів у відповідь на ускладнення воєнно-політичного становища і початок погроз застосування військової сили миротворчими контингентами не тільки з метою самозахисту, але й для забезпечення виконання окремих завдань;

**Тенденції зміни ролі сил і засобів
у проведенні міжнародних миротворчих операцій**

Володимир Троцько, Сергій Акулов, Людмила Троцько

³⁵₁₇ прагнення вилучити з процесу врегулювання сили і засоби зацікавлених держав з метою забезпечення їх нейтральної позиції;

³⁵₁₇ використання певної імпровізації у відповідь на розвиток військово-політичної обстановки [6] потребувало формування примусової складової у вигляді чисельного контингенту і залучення до нього значної кількості сил і засобів, що відіграло ключову роль в реалізації подібних операцій.

Ця політика демонструвалась і після закінчення „холодної війни”, зокрема в Сомалі в ході операцій UNSOM I та UNSOM II, а також під час операції в Руанді – UNAMIR.

Незважаючи на те, забезпечувала така політика успіх чи ні, вона використовувалась аж до війни в Югославії 1999 року (Косово). У цій війні застосовувався новий політичний підхід міжнародної спільноти до проведення ММО. Його можна назвати політикою активної підтримки зусиль. Він має такі ознаки:

³⁵₁₇ перехід від миротворчих дій та політики „виснаження” конфлікту до окремих жорстких силових акцій проти сторін військово-політичного конфлікту і залучення до цих акцій збройних сил окремих держав не тільки для захисту гуманітарної допомоги й особового складу ООН, але й для вирішення окремих політичних цілей врегулювання;

³⁵₁₇ значне розширення кола завдань під час проведення операції, зокрема – заборони на польоти, морської блокади, вирішення завдань цивільного характеру, введення поліцейського контингенту тощо;

³⁵₁₇ підтримка операцій військово-політичним блоком НАТО і використання його військових можливостей в союзних республіках колишньої Югославії (операції SFOR, KFOR).

Принципового відходу від наведеної вище **схеми** цей підхід не демонструє, а зміна ролі складових на окремих етапах операції (військова складова починає відігравати провідну роль) ще не означає корінних змін самої суті таких операцій.

Активізація миротворчих зусиль окремими державами, блоком НАТО та іншими політичними структурами визначає дві сучасні тенденції щодо застосування сил і засобів в ММО. До них належать:

³⁵₁₇ посилення впливу ООН на політичну складову ММО;

³⁵₁₇ регіоналізація ММО.

Тенденція до посилення впливу ООН в реалізації політичної складової ММО проявляється у прагненні провести реформування цієї організації. Це проявилось в таких ініціативах, як декларація Тисячоліття ООН (UN'S Millennium Declaration), ініціативи уряду Польщі у вересні 2002 року тощо. Ініціативи з реформування ООН остаточно оформлені в останніх пропозиціях її Генерального Секретаря. Пропонується, зокрема, розширити склад Ради Безпеки та збільшити кількість постійних членів цього органу. Таке реформування може мати як позитивні, так і негативні наслідки для політики застосування сил і засобів в ММО.

Позитивним наслідком можна вважати розширення кола держав, залучених до ухвалення ключових рішень щодо застосування сил і засобів в ММО. Ці держави нестимуть безпосередню відповідальність за підтримання миру і безпеки в окремих регіонах, створюватимуть передумови для прийняття конструктивних, наповнених реальним змістом резолюцій.

До негативних наслідків можна віднести зростання ризику затягування нагальних рішень через можливу непоступливість окремих держав – членів Ради Безпеки.

Сьогодні важко передбачити, які наслідки переважатимуть – позитивні чи негативні. Один висновок є більш-менш очевидним: політичні можливості для домінування позиції однієї держави чи невеликої її групи будуть суттєво обмежені.

В останні роки все виразніше проявляється тенденція до регіоналізації ММО. Це означає посилення відповідальності регіональних організацій і окремих держав у залагодженні військово-політичних конфліктів. Напомітніші кроки в цьому напрямі зробив ЄС. Він розпочав активно формувати структури, спроможні проводити ММО під егідою ОБСЄ. Першими такими операціями стала операція „Конкордія” та поліцейська операція на території Косово [11].

Певні зусилля щодо організації регіональних операцій здійснює також і Організація Африканської Єдності.

Серед держав, що намагаються активізувати миротворчі операції, бачимо й Російську Федерацію. Принаймні, розроблений нею модельний закон „Про участь держави – учасниці СНД в миротворчих операціях” [12] свідчить про спробу підвести теоретичну базу під фактично здійснювану активну миротворчість в окремих республіках колишнього СРСР, що не завжди носить міжнародний характер.

Отже, тенденція до регіоналізації ММО є нерівномірною і має свої особливості, які потребують подальшого дослідження. Зрозумілим лишається тільки те, що регіональні організації ще не прагнуть виробити підходи до застосування сил і засобів в ММО, які б відрізнялися від висвітлених у цій публікації.

Висновки

Роль сил і засобів ММО в сучасних умовах визначається суттю історично виробленого підходу до їх проведення, що передбачає обов'язкову наявність трьох компонентів – політичної, військової і ресурсної. Серед них політична компонента відіграє ключову роль. Сучасні тенденції розвитку миротворчої діяльності свідчать про закріплення цього підходу в майбутньому.

**Тенденції зміни ролі сил і засобів
у проведенні міжнародних миротворчих операцій**

Володимир Троцько, Сергій Акулов, Людмила Троцько

Література:

1. **Цюрупа М. В.** Миротворчі операції як міжнародно-правовий та воєнно-гуманітарний феномен // К.: ВГІ НАОУ, 2003. – 78 с.
2. Воєнні аспекти міжнародного права. Навч. посіб. / Під заг. ред. В. Б. Толубка. – Вид. 2-ге доопрац. - К.: „Азимут-Україна”, 2004. – 240 с.
3. **Плотников В. В.** Применение военной силы в миротворческих операциях: проблемы эффективности (Об участии государств в миротворческих операциях). Под. ред. А. И. Никитина // М.: „Эслан”. – 2004. – С. 130 - 144.
4. **Степанова Е. А.** Военно-гражданские отношения в операциях невоенного типа // М.: „Права человека”. – 2001. – 269 с.
5. **Гайдуков Л. Ф., Кремень В. Г.** та ін. Міжнародні відносини та зовнішня політика: 1980 - 2000 роки // К.: Либідь. 2001. – 621 с.
6. **Бруз В. С.** ООН і врегулювання міжнародних конфліктів: (Навч. посібник). – К.: Либідь, 1995. – 111 с.
7. Международные организации и кризис на Балканах. Документы. Т. 1, 2 // М.: „Типография наука”. – 2000. – 495 с.
8. Международные организации и кризис на Балканах. Документы. Т. 3 // М.: „Типография наука”. – 2000. – 287 с.
9. **Акулов С. О.** Міжнародні миротворчі операції як політичний інструмент врегулювання воєнно-політичних конфліктів // Політичний менеджмент №2(11). – 2005. – С. 165 - 172.
10. **Клаuzeвиц К.** О войне. М.: Логос, Наука, 1997.
11. СІПРІ 2003: Щорічник: Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека: Пер. з англ. / Стокгольм. міжнар. ін-т дослідж. миру. Укр. центр екон. і політ. дослідж. ім. О. Разумкова: Редкол.: А. Гриценко (голов. ред.) та ін. – К.: „Заповіт”, 2004. – С. 65 - 74, 125 - 134.
12. Миротворческие операции, парламенты и законодательство. Под. ред. А. И. Никитина / М.: Эслан, 2004. – 236 с.